

تۆرك يوردى

ناشرى : تۆرك يوردى .

مدىرى : آق چورە اوغلى يوسف .

صافى ۱۵

۳۱ مایس ۱۳۲۸

یل ۱

تاریخ و آثار عتیقه

تورکلرک ایلیک طیاره جیسی

« تورک یوردی » نك ۱۱ نجی صایسینده ، بین الملل مستشرقلر قونفره سنده مصر خدیبولکنک رسمی مرخصی معلم احمد زکی پاشانک قونفره اعضانه « L' Aviation chez les Musulmans » عنوانلی بر رساله داغیتدیقی یازمش ، اورساله یه دائر ایلروده معلومات ویره جکمزی ده وعد ایلمشدک . ایشته شمدی وعدیمزی طوتیورز .

« مسلمانلرده طیاره جیلک » رساله سی ، مصر انجمن دانشنک (Institut Egyptien) ۱ مایس ۱۹۱۱ تاریخلی جلسهنده ، احمد زکی پاشانک فرانسزجه ایراد ایتدیکی بیاناتی ایله هه لیوبولیسده « موییار » (Mouillard) هیکنک رسم کشادنده ینه مشار الیه ک فرانسزجه سویله دیکی نطقندن ترکیب ایدر . رساله ، ۱۹۱۲ سنه سی قاهره نك « الاهرام » مطبعه سنده باصلمشدر .

پاشا حضرتلری ، انجمن دانشنده کی بیاناتنه و بومناسبتله رساله سنه « مسلمانلرده طیاره جیلک » (Aviation chez les Musulmans) عنوانلی و بریورسده بیاناتنه : « انجمنک صوک جلسه سی اثناسنده ، فکر عاجزانه بجه طیاره جیلک تاریخنده اونودیلنامه سی لازمکن ایکی عرب اسمنی خاطر لایمق اوزره ، براق سوز سوبلشدم . » دیه باشلیور . و بر آرزو کرمده : « معرفت و فعالیت بشریه نك هر شعبه سی اوقدر ایلرولتمش اولان عربلرک ، سماده سیاحت مسأله جاذبه سیله اشتغال ایتهمش اولملری ، حقیقه موجب حیرت اولش اولوردی . » دیور . ده ا صوکره اسملری اونودیلنامه سی لازمکن « ایکی عرب » ک ترجمه حاللرینه کیرشیور . بونلردن بریسی الجوهری ، دیگر ابن فرناس در . الجوهری ترجمه حالی ، زکی پاشانک فرانسزجه بیاناتندن عیناً آشغی یه نقل ایدیورم : « الجوهری نامیله مشهور اولان ابونصر اسماعیل بن حماد ، ماورای

النهرک (فاراب) ، دها طوغرىسى (بار - آب) شهرنده دنيايه کلدی . بوشهر
تورکستانک ایجریلرنده واقع اولوب بوکون اضرار (اوترار) تسمیه اولمقدردر .
شمعدی ، شوراجقده بر آن طوردم : « تورکستان ایجریلرنده » واقع
(فاراب - اوترار) شهرنده طوغان و اسلام مدینتک اک بویوک خادملردن بولونان
جوهری نک عرب اولمایوب ، تورك اولدینی محققدر . اسلام مدینتک علم لسانی
عربجه ایدی ، فقط اومدینته خدمت ایدنلرک بک مهم بر قسمی تورکلردی .
بوجهله اسلام مدینته عرب مدینتی دیمک صحیح اولماز . اسلام مدینتک
حصوله کلسنه ، ایلروله یوب بوکسلمه سنه ، پارلامه سنه اک زیاده جالیشانلردن
ایکی بویوک ذات فارابیدر : بریسی (ابونصر محمد بن طورخان بن اوزلوغ الفارابی) ،
ایکنجیسی (ابونصر اسماعیل بن حماد الجوهری) در . بناء علیه احمد زکی
باشانک « مسلمانلرده طیاره جیلک » دهرک (جوهری) و (ابن فرناس) دن
بحث اتمهسی طوغری اوله بیلورسده ، هرایکیسنی عرب تلقی اتمهسی خطادردر ؛
اندلسلی (ابن فرناس) عربدر ، لکن تورکستانلی (جوهری) تورکلدر . جوهرینک
تورکلکنده شبهه اویاندره جق هیچ بر قیده ، هیچ بر رواسته ، هیچ بر یرده راست کلنمز .
تورکستانلی اولدیغدن صرف نظر ایدیلسه بیله تورکلکنی اثبات ایده جک قوی
و قیمتلی بر دلیلک مشهوردر : جناب جوهری ، (صحاح الجوهری) اسمیله معروف ،
(تاج اللغة و صحاح العربیه) عنوانلی کتابی عرب علماسنه و یریرکن : « لغتکزی
اجنبی بر آدمدن اوکرنیکز ! » دیمشدر . ش . سامی بک (قاموس الاعلام) نده
جوهری ایچون شویله دیور : « و طئنده طایبسی ابراهیم فارابیدن و سائر علمادان
تحصیل علم ایتدکن صوکره ، عراق و جزیره و مصر جهتلرینه کلوب ، طول
مدت لسان عربیک غوامضنه کسب و قوفله اوغراشمشدر . » بوده مشار الیهک
اصلاً عرب اولمادیغنی کوستریر . اسمنک ، کنیه سنک ، لقبنک عربیه بکنزه معسی
هیچ بر شی اثبات ایتمز ؛ صوک زمانلره قدر بوتون اسلام علماسنک اسم
و عنوانجه تماماً عربلاشمش اولدینی بک معلومدر . بویله جه جوهرینک تورکلکنی
تیین ایتدکن صوکره ، آرق زکی باشانک بیاناتی ترجمهیه دوام ایده بیلیرز :
« جوهری ، کنجلمکدن اعتباراً سیاحته غایت مراقلی ایدی . عربستانک تا

اورطه لرينه قدر كيدەرك اك صاف عربچە قونوشان قىيىلەر آرمىنىدە اقامت
ايتىدى . چولەكى مەتەد سىياحتلىرى اتىلىنىدە ، قرآن لىساتى مەككەلە قىل
ايتىدىكى كېي [بو سوزلارلە مەلۇم ذكى پاشا ، كىندىلەرى دە جوهرى نك عرب
اولمادىقنى اشراپ بويور يورلر .] قىمەتدار نوطلر آلمەنى دە اونوتمادى . ايشە
بوتد قىقاتىدركە عرب لسانە زوال ناپذير بر آبدە اولان (كتاب الصحاح) ك
تأليفه مشار الہى موفىق ايلەدى .

تدقيقاتى ختام بولمىدىن سوكرە ، جوهرى ، سىياحتلىرىدە دوام ايدەرك
سورىە ، عرق وايرانك اك مەمور مرا كز مەنىەنى زيارت ايتىش واورالردە
علما ايلە مصاحبە ومعتبر استادلردن استفاضە ايلەمىشدر . جوهرى حسن خط
صنعتىدە دخى تميز ايتىمىشدر . اك مشهور خطاطلر ك آرمىنىدە جوهرى نك دە اسمى
كچر . كذا ادبيات ، آلهيات ، حكمت و كلام دە يد طولاً صاحبي اولمىشدر .

سىياحتلردن سوكرە ، وفاتىدە قدر نيشاپور شەرىندە اقامت ايتىدى . بو
شەرك جامع كىيىرىندە علم اللغە وحسن خط تدريس ايدىور ودرسلرينە هر طرفدن
يك چوق طلبە كليوردى . عين زماندە « صحاح » يە صرف ، نحو وعروض
فەلرينە دائر دىكر آثارىنىك تأليفه اوغراشدىقنى كېي يك كوزل يازىسە قرآن
شريف ودىكر بەض آثارك استىساخەدە وقت بوليوردى . ذاتاً مەبشنى آنجى
خطاطلىنى ايلە قزانىوردى . [۱]

بن بورادە « صحاح » ك طرز تأليفى وقىمىنى حقندە تفصىلاتە كىرەشەجك دكلم ،
ذاتاً « صحاح جوهرى » ، هنوز اعراض جلب ايتەمىش براعتبار واهمىتى حائزدر ،
« صحاح » توركچە ، باشىدە پىر محمد طرفندن ، سوكرە وان قولى طرفندن
نقل اولونمىشدر .

ترجمە حالتى يازانلر ك جملەسى طرفندن بر دەها ، برخارقە اولدىنى تسليم
ايدىلن جوهرىنىك ، ناصل وفات ايتىدىكىنى عرض ايدەيم .

[۱] بوسادە حيات ، يك ناموسكارانە مەبشەدە ، تورك طاللىرىنىك خصوصى
سجىلەردن اولان برفىلىتىدرك : جوهرىنىك مەشهورىسى فىلسوف فارابى دە دىئەك قوبىلرى
طرفندن كىندىسە ايدىلك ايتەنىلن مردلو العام واحسانلرى رد ايتىش ، دائىماسادە ،
ثروتدن مستغنى ، اخلاقدن مجتنب ، تمامىلە حر بر حيات كچىرىمىشدر .

جوهری، کونک برنده نیشاپور جامنک دامنه چیقهرق اوراده طویلانش
اهالی به شوسوزلره خطاب ایتدی :

« ای اهالی ! بودنیاده ، باشقه لرینککنه قابل قیاس اولیه جق کبی آثار
وجوده کتیردم ، شمدی ده اویله بر تصویری اجرایه قالدشیورم که بندن اول
هیچ برکیمسه اوکا تشبث ایتمه مشدر . »

بوسوزلری متعاقب ، ایکی مستوی سطح آلوب ، قناد مقامنده وجودینه
ایپارله باغلادی و خلقه تکرار خطاب ایله جو هواده اوچاجغنی بیلدیردی ؛
و دامدن آتدی ؛ فقط در حال شدتله یره دوشوب ، اول آنده وفات ایتدی .
بو وقعه هجرتک ۳۹۳ سنه سنده (میلادی ۱۰۰۲) جریان ایتمشدر .

بر فکر شهیدنک ، بر طیاره جیلک قرباننک جسدی اوکنده طویلانش جاهل
خلق ، زوالی طیاره جینک جیلدیردیغنه ذاهب اولمشدی ؛ ذاتاً منتها لرلشیر ،
ذاتاً ژهنی (Génie - دها) کله سی ، اشتقاق جهتیله عربجه چین ، جنون
(دلیلک) کوکندن کلیر ..

بزه کلنجه ، بز آرتق بو کون عرب لغتی عالمنک خاطره سی اوکنده کمال
احترام ایله اکیلوب دها وفدا کارلغی سلاملاملی بز . »

معلم احمد زکی پاشانک سوزلری بوراده بیتدی . بزم بوکا علاوه ایده جکمز
شیلرک آذر : یوقاریده بر آرز تفصیل ایله آکلاتدیغمز بر حقیقتی یعنی (جوهری)
نک تورک اولدیغنی بر کره دها خاطر لاتیرز . صوکره اسلام مدنیتک پارلاق بر
زماننده ، کوکده اوچق ، شمدیکی تعبیر ایله طیاره جیلک تجربه سی یایمق شرفی
بر تورک عالمنک اولمه سندن کوکمز فخر و سرور ایله دولوب قبارمش اولدینی حالد ،
زکی پاشانک دعوتنه اجابته شتاب ایده رک ، اوفکر و فن شهیدینک خاطره سی
تجیل ایله رز . نهایت ترجمه حالی یازانلرک همان هیچ بریسی جوهری نک کوکده
اوچق بویوک فکرخی کرکی کبی توضیح ایتمه مش کن ، زکی پاشانک بو نقطه یی میدانه
جیقاروب « تورکلرک علوم و فنونه خدمتلی » مسأله سنه مهم بر استسادگاه
حاضر لاهه سندن دولایی ده مشارالیه پاشا حضر تلرینه چوق تشکر ایده رز .

آه میره ارغلی